

Постмодерністська філософія може бути доповнена і поглиблена з огляду на трансперсональний досвід. Врешті-решт, «будь-яка точка ризому може і має бути поєднана з будь-якою іншою її точкою» [Делез, Гваттари 2010, с. 12], особливо коли вони пропонують спільні множинні не-істини.

Література:

1) Бор Н. Атомная физика и человеческое познание / Н. Бор [пер. з англ. В. Фока, А. Лермонтової]. – М. : Издательство иностранной литературы, 1961. – 153 с.

2) Гроф С. За пределами мозга : Рождение, смерть и трансценденция в психотерапии / С. Гроф [пер. с англ. А. Адрианова, Л. Земской, Е. Смирнова, под общ. ред. А. Дегтярева]. – М. : АСТ и др., 2005. – 497 с.

3) Делез Ж., Гваттари Ф. Тысяча плато : Капитализм и шизофрения / Ж. Делез, Ф. Гваттари [пер. с франц. и послесл. Я. Свирского, науч. ред. В. Кузнецов]. – Екатеринбург : У-Фактория, М. : Астрель, 2010. – 895 с.

4) Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар [пер. з франц. Н. Шматко]. – М. : "Институт экспериментальной социологии", СПб: "Алетейя", 1998. – 160 с.

5) Ортега-и-Гассет Х. Избранные труды / Х. Ортега-и-Гассет [пер. з ісп.; склад., передм., заг.ред. А. Руткевича]. – М. : Весь мир, 1997. – 704 с.

Пол Феєрабенд про індукцію та контріндукцію

Надія Петруньок

Національний університет

«Києво-Могилянська академія» (Київ, Україна)

Одне з центральних епістемологічних питань – проблема індукції – сформулювалося ще у новочасний період. Скептицизм Д. Г'юма щодо кореспондентної теорії істини дав поштовх шукати обґрунтувань її слабших модифікацій, а також підстав і меж досвідного знання.

З огляду на претензії істинності, філософи науки так чи інакше розв'язували цю проблему. Логічні позитивісти, що боролися з

псевдопроблемами у філософії й відстоювали експериментальний верифікаціонізм, тим паче мусили шукати обґрунтувань для індукції, адже, відкинувши останню, могли опинитися перед незборимим скептицизмом.

Проблематичність теоретичного обґрунтування індукції підкреслювали ще неопозитивісти (Г. Фейгль і В. Крафт): неможливо теоретично довести екстраполяцію (поширення результатів відомих випадків на невідомі), тож лишається її прагматичне обґрунтування, а воно вже потребує логіки і не є індуктивним [Kraft 1966, pp. 308–311].

Спроби врятуватися від тривіальності й метафізичного догматизму, не відмовляючись при цьому від претензій на зростання наукового знання, призводять філософів до питання про цінність науки – як в епістемологічному, так і в історико-культурному плані.

Зокрема зауважують, що ця цінність – у дієвій співпраці між теоретиками і практиками [Hacking 1984, p. 248]. Це означає, що взаємний контроль між уможядними й експериментальними способами пізнання може забезпечити підстави для обґрунтування переконань дослідників. Щоправда, не завжди йдеться про баланс сил: або теоретик задає експериментатору дорожню карту і керує процесом дослідження (К. Поппер), або навпаки – подальшу логіку самих теорій визначають вдалі і непередбачувані відкриття (Я. Хакінг) [Hacking 1984, pp. 152–157].

З дещо іншим акцентом питання щодо цінності науки порушував П. Феєрабенд, адже він розглядав останню в історичному вимірі. На переконання епістемологічного анархіста, дуже часто науки досягали успіхів саме завдяки розвитку гіпотез, що були несумісними зі встановленими фактами (суперечили теоріям з високим рівнем підтвердження та висували гіпотези, що не узгоджуються з наявними фактами), тобто діяли контріндуктивно і контрфактично [Feysabend 2010, p. 13].

Це не означає, що Феєрабенд пропонував певну модель наукового динамізму. Однак, як і Поппер, він розглядав історію науки через окуляри теорій, а не експериментів: теоретичні припущення містяться або стверджуються у досвіді [Feysabend 2010, p. 14].

Феєрабенд тут ще радикальніший за свого наставника Поппера: як теорії, так і спостереження, переконаний він, мають теоретичне навантаження і формулюються заангажовано. Це означає, що дуже

часто ідеологічні компоненти нашого знання відкриваються саме контріндуктивно, коли науковець – як зробив це, наприклад, Галілей – наслідуються ризикнути висунути альтернативну теорію тоді, коли попередня ще не зазнала краху, адже «хороші» наукові теорії не лише не відтворюють результатів спостереження, а й не бояться суперечити останнім [Preston 1997, p. 20].

З огляду на це, цікавим є уявлення Феєрабенда про «вирішальний експеримент». Якщо зіставляються дві теорії (дві системи конвенцій), метою мало б стати з'ясування більшої доречності однієї з них, натомість для Феєрабенда така «вирішальність» полягає не в тому, щоб дискредитувати слабшу теорію, а у з'ясуванні суті, дезавуванні формальних, історичних, ідеологічних складових теорій. Отже, історія наукових досліджень є простором боротьби «взаємно несумісних» і «неспівмірних» теорій, місцем для зіткнення ідей [Feyerabend 2010, pp. 15, 56].

Підсумовуючи: Феєрабенд критикує і вважає псевдопроблемою багатолітню лінію суперечок навколо узагальнювальної гіпотези (generalization hypothesis). Якщо Г'юм відкинув кореспондентну теорію істини, то це не означає, що можна довести будь-який її слабший варіант. Натомість, переконує Феєрабенд, розглядати проблему індукції варто лише з огляду на щонайбільшу кількість альтернатив і суперечливих гіпотез, а це передбачає і доречність контріндукції [Feyerabend 1981, pp. 203–206].

Література:

1) Feyerabend P. A note on the problem of induction / Paul K. Feyerabend // *Philosophical papers*. – Vol. 1 : Realism, rationalism and scientific method. – Cambridge, New York : Cambridge University Press, 1981. – P. 203–206.

2) Feyerabend P. *Against Method* / Paul K. Feyerabend ; introduced by I. Hacking. – 4th ed. – London : Verso, 2010. – 296 p.

3) Hacking I. *Representing and Intervening : Introductory Topics in the Philosophy of Natural Science* / Ian Hacking. – Cambridge : Cambridge University Press, 1984. – 287 p.

4) Kraft V. *The Problem of induction* / Victor Kraft // *Mind, Matter, and Method : Essays in Philosophy and Science in Honor of Herbert Feigl* / ed. by Paul K. Feyerabend and Grover Maxwell. – Minneapolis : University of Minnesota Press, 1966. – P. 306–318.

5) Preston J. Feyerabend : Philosophy, Science and Society / John Preston. – Cambridge : Polity Press, 1997. – 234 p.

Після «кінця науки»

Юрій Макух

Національний університет

«Києво-Могилянська академія» (Київ, Україна)

У 1996 році американський журналіст та популяризатор науки Джон Хорган опублікував книгу «Кінець науки: погляд на обмеженість знання в присмерках Ери Науки», в якій здійснив спробу сформулювати своє бачення ситуації з природничими науками та їхньою долею, спираючись на значний досвід комунікації з відомими науковцями сучасності. Зважаючи на факти історії та аргументацію соціологічного та філософського характеру, він висуває тезу про кінець науки – як такої, що успішно вирішує поставлені проблеми та доходить в цьому процесі до близького вичерпання фундаментальних наукових проблем. Останніми десятиліттями в біології та фізиці складається такий стан справ, за якого панівні теорії щоразу більше підтверджуються (зокрема відкриттям бозона Гігса підтверджено т. зв. Стандартну модель). Таким чином, залишиться тільки вирішувати прикладні задачі (відкриття нових видів живих істот, систематизація знання, детальніший опис тощо) та проводити дослідження екстенсивно, практично не маючи шансів зробити хоч якийсь суттєвий прорив. З іншого боку, ідея «кінця науки» суперечить її необмеженому прогресу, адже існує межа, далі якої вже неможливо йти. Теоретично ця межа – істина, практично ж це можуть бути різного роду труднощі: ефект зменшення віддачі (зворотна залежність між затраченими ресурсами та результатами досліджень), зіткнення з межами розуміння реальності, а також суб'єктивна оцінка кінцевої відповіді як такої, що нас не задовольняє [Хорган 2001, с. 20, 51]. Останній чинник дає можливість безконечно займатись «іронічною наукою», яка спекулює на питаннях, відповіді на які нам закриті, але й сама не намагається на них відповідати. На думку генетика Бентлі Гласса, біології залишилось розв'язати тільки три фундаментальні проблеми: 1) як